

Beszámoló az Economic History Society 2019. évi konferenciájáról*

Varga Bence

A Glasgow University Társadalmi és Politikai Tudományok Intézetén belül működő *Gazdaságtörténeti Társaság – Economic History Society* (EHS) minden évben konferenciát szervez széles körben értelmezett gazdaságtörténeti témákban. A 2019. évi konferenciát az észak-írországi Belfastban, a Queen's University-n rendezték meg. A konferencia főbb üzeneteinek ismertetése előtt érdemes röviden említést tennünk az EHS-ről, kialakulásáról és tevékenységéről.

Az EHS-t 1926-ban alapították a gazdaság- és társadalomtörténet tanulmányozásának és a témakörben tanulmányokat folytató hallgatók és oktatók közötti szakmai kapcsolatok létesítésének megkönnyítésére. Az EHS rendszeres éves konferenciák szervezésével, hasonló céllal létrejött társaságokkal történő együttműködéssel, illetve a témakörben megjelenő tanulmányok publikálásának elősegítésével igyekszik céljait megvalósítani. Saját folyóiratot 1927 óta ad ki *Economic History Review* címmel. A szervezet létrehozásában jelentős szerepet töltött be *Richard H. Tawney* (1880–1962), a gazdaságtörténeti ismeretek fontosságát hangsúlyozó brit közgazdász, gazdaságtörténész, a London School of Economics professzora, akinek tiszteletére az EHS minden évben ún. Tawney-előadást szervez valamely nemzetközileg is elismert professzor meghívásával. A korábbi évekhez hasonlóan az idei konferencián is több száz résztvevő volt, köztük számos kiemelt egyetem oktatója és PhD-hallgatója (pl. University of Cambridge, University of Oxford, London School of Economics, University of Tokyo, University of Edinburgh), valamint több bank és kutatóintézet képviselője (pl. European Investment Bank, German Historical Institute). Jelen konferenciabeszámoló készítője a 2018. évi konferencián tartott előadást a hazai biztosítótársaságok felügyeletének kialakulásáról a Keele University-n.

Az idei konferencián *Michele D'Alessandro*, a Bocconi University tanára az olasz takarékpénztárak felügyeletének kialakulásáról (1927–1935) tartott előadást. Az 1920-as években Olaszországban bekövetkezett felügyeleti reform oka többbretű volt, két nagybank bukása, a kisebb bankok esetében is tapasztalható prudenciális problémák

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Varga Bence a Magyar Nemzeti Bank vezető felügyelője és a Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Karának doktorjelöltje. E-mail: vargabe@mnb.hu

A szerző konferencián történő részvételét a Magyar Nemzeti Bank és az Economic History Society támogatta, melyért a szerző ezúton is köszönettel tartozik.

és a takarékpénztárak sérülékenysége egyaránt hozzájárultak a reformhoz. A takarékpénztárak különösen is a középpontban voltak, mert a pénzügyi intézetek közül ők rendelkeztek a legnagyobb belföldi kezelt betétállománnyal és a legjelentősebb állampapír-állománnyal, valamint ügyfeleik tekintélyes része a középrétegből került ki, akik a kormányzás támogatásának középpontjában álltak. A felügyeleti reformot megelőzően a takarékpénztárak a Gazdasági Minisztérium és a Belügyminisztérium felügyelete alá tartoztak, azonban általánosan jellemző volt a felügyelők nem kielégítő száma, a szakértelem hiánya és a takarékpénztárak adatszolgáltatásának alacsony beküldési gyakorisága. A reform két lépcsőben zajlott le, az elsőben a kereskedelmi bankokat és szövetkezeteket vonta felügyelet alá 1926-ban a Bank of Italy, 1927-től pedig a takarékpénztárak tartoztak szorosabb felügyelet alá. Ennek megfelelően a felügyelés regionális alapon szerveződött, a megfelelő szintű szakértelem is rendelkezésre állt, és hatékonyabb feladatmegosztás jellemezte a felügyeleti munkát. Ezzel párhuzamosan létrejött egy garanciaalap (Common Guarantee Fund), mely lényegében az olaszországi modern betétbiztosítás korai megjelenésének tekinthető.

E helyen összehasonlításként érdemes röviden kitérnünk a hazai takarékpénztárak felügyeletének kialakulására. Az olasz reformhoz hasonló időszakban, néhány évvel azt megelőzően következett be a magyar felügyelet megújítása a Pénzügyi Intézeti Központ megalakulásával (1916). A Pénzügyi Intézeti Központ integrált intézményként a takarékpénztárak mellett a bankok és szövetkezetek felügyeletét is ellátta. Bár feladatai nem szorítkoztak kizárólag a felügyelésre, tevékenységében ez kiemelt szerepet kapott. Többek között a kidolgozott, részletes vizsgálati programok bevezetése miatt a jelenlegi modern felügyelés előképeként tartjuk számon.

Tatsuki Inoue az University of Tokyo PhD-hallgatója a japán záloghitelezés kialakulását és szabályozását mutatta be az 1884–1934 közötti időszakra vonatkozóan. Japánban a záloghitelezés kialakulása a 12. század végére tehető, évszázadokkal megelőzve a bankrendszer létrejöttét. Ez utóbbi a Meidzsi-korban, a 19. század második felében következett be a modern, piaci alapú pénzügyi rendszer létrejöttével és a nemzeti valuta egységesítésével párhuzamosan. A hitelezés tekintetében a kamatszedést társadalmilag elfogadottnak tartották, ugyanakkor összegét szabályozták: a felhalmozott kamat nem haladhatta meg a tőke összegét (a kamat mértékére vonatkozóan inkább iránymutatások léteztek). A zálogházak száma jellemzően csökkenést mutatott ebben az időszakban, az 1884. évi 30 662-ről 1916-ra 19 694-re, majd, kismértékű növekedést mutatva, a későbbi években folyamatosan 20 ezer alatt volt a számuk. A záloghitel állománya az 1910-es években ugrásszerűen (15-szörösére) emelkedett. Ennek hátterében a Japánt elérő spanyolnátha állhatott, mellyel összefüggésben a gyógyszerek megszerzésének költségét számos esetben elzálogosítással teremtették elő. A zálogtárgyak között értékes ingóság hiányában 80 százalékban ruha, rendszeres használatban lévő eszközök – meglehetősen szerény körülményekre utalva például ágynemű és szúnyogháló – szerepeltek. A záloghitelezést érintő kezdeti szabályokat főként az előforduló lopások mérséklésére és

megelőzésére hozták, így a zálogházaknak tevékenységük során szorosan együtt kellett működniük a rendőrséggel. A szabályozás később előírta azt is, hogy a záloghitelezőknek egyesületbe kell tartozniuk, melynek vezetése bizonyos fokú kontrollt tudott gyakorolni a zálogházak tevékenysége felett.

Hazai kitekintésben a záloghitelezés elsősorban a Magyar Királyi Zálogházon keresztül valósult meg a 19. században. A Zálogházra vonatkozó felügyelés szervezeti szintű megvalósulása ezekben az évtizedekben belpolitikai események hatására folyamatosan változott. Korábban, az 1848-as forradalom és szabadságharc időszakában átmenetileg a Belügyminisztérium közigazgatási osztálya látta el a felügyeleti feladatokat, majd a kiegyezéssel a Magyar Királyi Földművelés-, Ipar-, és Kereskedelemügyi Minisztérium, az 1889. évi XVIII. törvénycikk hatályba lépésétől pedig a már szervezetileg elkülönült Kereskedelemügyi Minisztérium vette át ezen feladatokat. Ekkorra már nem kizárólag a Zálogház, hanem más időközben létrejött, zálogtevékenységet folytató intézmény tekintetében is. A Kereskedelemügyi Minisztérium évente ellenőrizte a zálogházak tevékenységét, amiről írásbeli jelentést is készített. A vizsgálatok elsősorban a zálogházi mérlegek valódiságára és a kezelt vagyon értékének becslésére terjedtek ki.

Eoin McLaughlin, az University College Cork kutatója az 1836–1845 közötti ír mikrofinanszírozásról tartott előadást. A mikrofinanszírozás Írországból jelentős múltra tekint vissza: az 1720-as években Dublinban már létrejött alap a takácsok tevékenységének finanszírozására, amelynek alapítója az író *Jonathan Swift* volt. A későbbi években a Dublin Musical Society is létrehozott hasonló alapot, mely többek között *G. F. Händel* Messiás című oratóriumának bemutatóját is finanszírozta. Ezeknek az intézményeknek az elterjedtsége ugyanakkor csak az 1840-es évekre vált számottevővé, amikor már mintegy 533 ún. „Loan Society” működött. Tevékenységüket a kisebb településekre, falvakra is ki tudták terjeszteni, szemben a bankokkal, melyek száma mindössze 10 volt ebben az időszakban, és elsősorban a nagyvárosokra koncentrálták működésüket. Írországból egyedülálló módon, jótékonyági alapon működő ún. „Charitable Loan Society” intézmények is működtek, melyeknek rendkívül nagy jelentőségük volt a krumplitermés tönkremenetele miatt bekövetkezett, az ír történelemben meghatározó jelentőségű nagy éhínség (1845–1849) során.

A konferencia rámutatott a gazdaságtörténeti ismeretek fontosságára, a már meglévő komoly értékekre és a jövőbeni gazdaságtörténeti kutatások elkészítésének szükségességére, hiszen ahogyan *John M. Keynes* megállapította, végeredményben legtöbbször „rendszerint valamelyik rég elhunyt közgazdász rabszolgái” vagyunk anélkül, hogy ennek tudatában lennénk. A tanulmányokról megjelent Proceeding a korábbi évek kiadványaival együtt letölthető az EHS honlapjáról (<http://www.ehs.org.uk/home/index.html>). Az EHS következő, 2020. évi konferenciájának az oxfordi St. Catherine's College ad majd otthont.